

SAMO ŠTUDIJE IN RAZPRAVE SO PREMALO

Minimalna zahteva

V dokumentu, ki ga je predložila delegacija beneških in kanalskih Slovencev predsedniku deželne vlade Berzantiju, je v prvi točki izražena zahteva, naj uvedejo v učne načrte šol, kjer prebivajo Slovenci, redne ure slovenščine, kakor se v slovenskih šolah na Goriškem in Tržaškem poučuje italijanščina; take učne ure bi morale biti uvedene v obveznih šolah, na učiteljski in v špetru slovenov, v poklicnih šolah in tečajih in v otroških vrtec, ki jih vodi Onairc.

Omenjena zahteva beneških in kanalskih Slovencev o uvedbi slovenščine v šole je v bistvu minimalna. Minimalna zato, kar uvaja v šole materinski jezik v bistvu kot tuj jezik, kateremu naj bi bilo posvečeno v učnih načrtih komaj nekaj ur tedensko. Žalostno je namreč, da morajo Slovenci v videmski pokrajini v tem smislu nekako približati slovenščino v šole, oziroma, privabiti slovenščino skozi stranska vrata, namesto, da bi dobili šole v svojem jeziku, v katerih bi bila italijanščina kot prvi obvezni in tuji jezik.

Prepričani smo, da bi pomenila ta minimalna zahteva vendarle skromen korak naprej v demokratizaciji naše pokrajine, saj bi tako po sto letih bilo prvič uvedeno in izpolnjeno tisto ustavno načelo, ki daje pravico etnični skupini Slovencev na Videmskem vsaj delno pouk v njihovem jeziku in s tem enakopravno priznanje slovenščini kot jeziku samostojnega naroda s stoletno kulturno tradicijo in zgodovino.

Upamo torej lahko, da bo slovenščina tako le prišla v tiste šole na našem področju, ki jih obiskujejo naši otroci, saj bi s tem tako le storili prvi korak k priznanju etnične obstoja Slovencev na Videmskem.

Sicer pa pozdravljamo že samo dejstvo ob tej priložnosti, da je delegacija naših ljudi sprejel deželni predsednik Berzanti, ki je s tem očitno pokazal, da priznava obstoj slovenske etnične skupine na videmskem področju, hkrati pa je zagotovil, da bo posređoval želje in zahteve naših predstavnikov vladi v Rimu, ki je edina pristojna za reševanje nekaterih vprašanj, med njimi prav za vprašanje šolstva in slovenskega učnega jezika.

Malo upanja za ekonomsko obnovo in rast zapuščenih Terske in Nadiške doline

Številne ovire, med temi tudi težke vojaške služnosti, vzrok gospodarske in socialne zaostalosti naših krajev - Potrebno je takojšnje in konkretno posredovanje za rešitev najbolj perečih problemov, ker drugače bo to področje opustelo

V naši deželi Furlaniji-Juljski krajini imamo področje, ki tolče vse rokorde glede zaostalosti v vsej naši deželi. To je področje vzhodnih pobočij hribov, ki teko od Čedadu proti Huminu, področje, ki zajema kakih devet sto kvadratnih kilometrov, in leži, sicer po naravnem profilu zelo visoko, na drugi strani pa je popolnoma žalostno in obupno z ekonomskega in socialnega vidika.

Takšen položaj tega področja izvira v bistvu iz njegovega geografskega položaja, saj je najbolj razpršeno področje dežele na italijanskem perifernem robu. Kljub vsemu temu pa ima sama dežela Furlanija-Juljska krajina vendarle možnost, da bi odigrala kako vlogo v okviru enotnega gospodarskega tržišča, medtem ko predhrubovski področje vzhodne Furlanije nima nobene možnosti, ker tudi meji na tisti del zahodne Slovenije, ki je gospodarsko najmanj razvito izmed vseh ostalih slovenskih področij.

Na boljšem je celo Karnija, ker ima vsaj že nekaj koristi od turizma, pa tudi sem ter tja je tam moč najti kako tovarno, da ne govorimo o tem, da se bliža dan, ko bo uresničen prehod čez Monte Croce in bo tako tudi to ozemlje dobilo stik z ostalim svetom. Omenjeno področje pa je, žal, tudi danes daleč od tega, da bi lahko v bližnji prihodnosti pričakovalo kakšno izboljšanje. Tu prebiva kakih 90.000 prebivalcev v 26 občinah in prav za njih prav danes zelo pomembno jutrišnje upanje.

Kljub prizadevanjem usta-

nove za hrubovski gospodarstvo v deželi, pa danes še nič ne kaže, da bi se tukaj kaj spremenilo. Najrazličnejše ovire in težke odločitve v tem smislu ovirajo sleherni gospodarsko in socialno akcijo na tem področju, čeprav je urbanist Luciano di Sopra sestavil zelo obširno študijo o vseh teh problemih.

Podatki omenjenega urbanista terjajo, da je treba odpraviti in preprečiti vse pojave razkroja in razpada na tem obširnem predgorskem področju. Trije sodni okraji, čedadski, tarčentski in huminski, sestavljajo to področje, ki danes tako propada in se razkroja. Samo huminskemu okraju se je izmed ostalih dveh posrečilo, da je zgradil manjšo industrijsko cono v Rivoliju in Osoppu, le-ta pa kaže rahlo izboljšanje ekonomskega položaja v tem okraju. Nasprotno pa sta področji Tera in Nadiže, katerih središči sta Tarcent in Čedad, naravnost v še nadaljnjem in nenehnem propadanju. Ugotovili so, da je predvsem štirideset odstotkov vse delovne sile s tega področja zaposlene izven kraja stalnega prebivališča. Zavaljo tega imamo tukaj zelo visok indeks ekonomske emigracije in nihanja v tem smislu. To pa nam narekuje žalostno ugotovitev, da je prav emigracija prva in najpomembnejša gospodarska panoga Terske in Nadiške doline. Izmed sto prebivalcev tega področja jih odhaja 13 v tujino, 10 se jih ukvarja s kmetijstvom, 9 jih dela v terciarnih dejavnostih (trgovina, turizem, promet), 6 jih dela v industriji in 4 so vozeči se usluž-

benci, ki se sleherni dan vozijo iz kraja svojega bivanja na delovno mesto v drug kraj, oziroma mesto, ostanek pa je neaktivno prebivalstvo.

Med dvema popisoma prebivalstva, leta 1951. in leta 1961, so zabeležili sleherni leti 12 odstotkov povprečnega padca prebivalstva. Proti koncu leta 1968, pa se je ta padec prebivalstva še poslabšal. Hkrati pa raste indeks staranja: prebivalstva leta 1951. je bilo 10% prebivalstva starejšega od 65 let, zdaj pa ga je že 12 odstotkov. To demografsko upadanje navzdol si lahko pojasnimo samo z čedalje slabšimi možnostmi za zaposlitev na tem področju.

V zadnjih osmih letih je na tem področju zrastle 21 podjetij z 951 delovnimi mesti, toda izmed teh je 11 podjetij s 600 delovnimi mesti zrastle v huminski industrijski coni v Rivoliju in Osoppu. Obenem pa je zaprlo vrata 11 podjetij in je bilo s tem izgubljenih 300 de-

lovnih mest. Na tarčentskem področju pa ni zrastle v tem času niti eno samo novo podjetje in je zato danes, razumljivo, prišlo po vaseh okoli Tarcenta, v Tarcentu samem in Nadiških dolinah do zelo kritičnega stanja, ki se v nobenem primeru ne premakne naprej.

Za celovitejšo podobo pogledimo še stanje na videmskem industrijskem področju. V Vidmu se z izredno skoraj zaskrbljujočo počasnostjo razvija gospodarstvo in so v osmih letih odprli le 4480 novih delovnih mest. Pri tem ne upoštevamo ugodnega razvoja industrije stolov v Manzanu. Kot zveni paradoksalno, a vendar ni: videmsko območje vpliva na svojo nenaravno obrobje v predhrubovskih dolinah negativno, ker pospešuje njegov razkroj in povzroča poleg gospodarskega propadanja naših dolin tudi razkroj tistih struktur, ki tvorijo civilizacijsko raven tega področja, to je usiha-

ne in odmiranje pošt, bank, transporta, javnih služb in podobno. Za primer navedimo samo še to paradoksalno dejstvo, ki je naravnost absurdno na šolskem področju v naših dolinah: v devetih občinah imamo učitelje, ki jim je zaupano v pouk manj kot pet učencev in imamo tudi skrajni primer, ko imamo učitelja, ki poučuje le dva učenca.

Kot smo povedali že na začetku, je to izredno težak hud in zaskrbljujoč primer, ki terja takojšnje konkretno posredovanje in ozdravitev, kajti mnogo premalo ali skoraj nič ne pomaga, če te probleme samo odkrivamo, beležimo in študiramo, konkretnega pa ne ukrepamo nič. Terska dolina in Nadiške doline pa so kričeč primer in terjajo zato nujne, konkretne in temeljite rešitve, če nočemo, da bo postalo to področje zares opustela in nikogaršnja zemlja brez ljudi, kulture in civilizacije.

ZARADI POMANJKANJA KVALIFICIRANE DELOVNE SILE

Italijanska podjetja vedno bolj vabijo delavce domov iz raznih tujih držav

To velja predvsem za delavce, ki so se specializirali v švicarski ali nemški industriji. Oblasti še vedno zelo rade favorizirajo odhod nekvalificiranih delavcev v inozemstvo

V tem zadnjem času vidimo, da prihaja domov vedno več italijanskih delavcev iz inozemstva, posebno iz Švice in Nemčije, ker jih tu spre-

jema domača industrija z odprtimi rokami. Med povratniki je seveda tudi dosti naših ljudi, ki se pa ne naselijo na domačih tleh, ker tu ni nobene industrije, če ne izzamemo ozkega področja južno od Čedadu (Manzano, San Giovanni al Natisone, Corno di Rosazzo in Camino di Buttrio) ampak ostanejo največ v Lombardiji in Piemontu.

Zaradi pomanjkanja kvalificirane delovne sile v italijanski industriji so razna italijanska industrijska podjetja odprla svoje posebne urade, ki vabijo italijanske delavce, da se vrnejo v domovino.

Ugotovljeno je bilo, da se italijanske industrijske firme zelo zanimajo za tisto italijansko delovno silo, ki je v Švici ali Nemčiji poglobila svoje strokovno znanje in se izpopolnila posebno glede opravljanja redkega in preciznega dela. Kvalificirane delavce zato vabijo domov z obljubami, da bodo plačani boljše kot v inozemstvu in da bodo imeli razne olajšave na primer pri gradnji stanovanja, plačevanju davkov itd.

Ugotovljeno je bilo tudi, da italijanske oblasti navdušujejo delavce, ki nimajo poklica,

da se izselijo v tujino in se zaposle v industriji visoko razvitih držav, ker se bodo tam naučili poklica in specializirali v svoji stroki. Mesta nekvalificiranih delavcev v italijanski industriji zasedajo sedaj namreč prav delavci povratniki, ki so si v inozemstvu pridobili svojo strokovnost, predvsem za razna precizna in zahtevna dela.

Prav sedaj bi bila prilika, da bi ojačili industrijo čedadskega in tarčentskega okoliša in bi mogla absorbirati vso delovno silo Nadiške in Terske doline. Dežela in tudi država dajejo pomoč za industrializacijo nerazvitih krajev, h katerim pripadamo tudi mi, in zato upamo, da se bo nekaj ukrenilo tudi v korist našega prebivalstva, če hočemo ohraniti obstoj slovenske jezikovne skupnosti v videmski pokrajini. Če oblasti ne bodo pomagale, da ozdravimo to krivavečo rano — prisilno emigracijo zaradi pomanjkanja dela na domačih tleh — pomeni, da so člani ustave in posebnega statuta dežele, ki predvidevajo zaščito jezikovnih manjšin in pomoč za njeno ohranitev, le na papirju.

Delegacija beneških in kanalskih Slovencev med razgovorom s predsednikom deželne vlade Berzantijem v Trstu

